

NORLANDSFORSKNING
NORLAND RESEARCH INSTITUTE

Erfaringer fra pilotprosjekt om tilrettelagte kulturbaserte opplevelser i Ny Hellesund

AGDER
fylkeskommune

USN

Universitetet
i Sørst-Norge

Forskningsrådet

Hege Karin Martinsen
Bodil Sandøy Tveitan
Merete Kvamme Fabritius
Ingeborg Nordbø

Arbeidsnotat nr.: 1001/2021
ISSN-NR: 0804-1873

NORDLANDSFORSKNING
NORDLAND RESEARCH INSTITUTE

ARBEIDSNOTAT

ARBEIDSNOTAT NR:	ISSN-NR:	PROSJEKTNUMMER:	ANTALL SIDER:
1001/2021	0804-1873		20
FORFATTER(E):			SALGSPRIS NOK:
Hege Kristin Martinsen, Bodil Sandøy Tveitan Merete K Fabritius Ingeborg Nordbø			
Erfaringer fra et pilotprosjekt om design av kulturbaserte opplevelser for personer med synsnedsettelse			

Foto: Bjarne Tresnes Sørensen, Agder fylkeskommune

INNHOOLD

FORORD	2
1 INNLEDNING	3
1.1 BAKGRUNN.....	3
1.2 MÅL.....	3
1.3 DELTAKERE I PROSJEKTET	4
1.4 UTHAVNEN NY-HELLESUND SOM LOKASJON FOR PILOT.....	5
2 UTHAVNEN NY HELLESUND – KORT HISTORIKK	5
2.1 AVGRENSNING	6
3 INNLEDENDE MØTE OG TEST AV EKSISTERENDE OPPLEVELSER I NY-HELLESUND	7
3.1 GJENNOMFØRING AV TO DELPROSJEKT FOR EN BEDRE BESØKSOPPLEVELSE	10
3.2 DELPROSJEKT 1: LYDEN AV NY-HELLESUND.....	10
3.2.1 <i>Digital løsning til bruk på stedet</i>	12
3.2.2 <i>Overføring av lydfiler og videreutvikling av app</i>	12
3.3 DELPROSJEKT 2: TAKTILT SKILT	13
4 FØLGEFORSKNING.....	16
5 RESULTAT OG EVALUERING:.....	17
TILBAKEMELDING FRA BRUKERREPRESENTANTENE	17
EVALUERING BASERT PÅ VÅRE ERFAINGER SÅ LANGT.....	18
6 FORMIDLING AV RESULTATER.....	20
REFERANSER	20

FORORD

Vi vet at personer med funksjonsnedsettelse møter en rekke barrierer som hindrer full likestilling. I Regjeringens strategi - **Et samfunn for alle** - for likestilling av mennesker med funksjonsnedsettelse, for perioden 2020–2030¹, er det nedfelt at regjeringen skal arbeide for å fjerne disse barrierene og sikre like muligheter til personlig utvikling, deltakelse og livsutfoldelse for alle.

I regjeringens handlingsplan; Et samfunn for alle – Likestilling, demokrati og menneskerettigheter (2020–2025)², følger man opp strategiens visjoner og mål. Samtidig som handlingsplanen tar utgangspunkt i den kunnskapen vi har tilgjengelig, påpekes det at det også er viktig å utvikle ny kunnskap for å styrke videre innsats.

Til tross for en mangeårig utvikling av et opplevelsesbasert reiseliv, har hverken reiselivet eller forskning på funksjonsnedsettelse vektlagt å utvikle kunnskap knyttet til et tilgjengelig reiseliv (accessible tourism) i norsk kontekst. FOU- prosjektet «Opplevelser for alle», som er finansiert av Norges Forskningsråd, er ett av flere bidrag til utvikling av ny kunnskap som skal sikre like muligheter, også i reiselivet.

I denne rapporten presenterer vi arbeidet med en av pilotene i prosjektet, hvor vi har sett på muligheter for å utvikle kulturbaserte opplevelser for personer med synsnedsettelse i Ny-Hellesund.

Vi takker alle som har bidratt i pilotprosjektet!

Prosjektteamet
20.01.2021

¹ <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/strategi-for-mennesker-med-funksjonsnedsettelse--et-samfunn-for-alle/id2623105/>

² <https://www.regjeringen.no/contentassets/4538c7392f3d417a8d7cc48965a603c9/et-samfunn-for-alle---regjeringens-handlingsplan-for-likestilling-av-personer-med-funksjonsnedsettelse-des-2019.pdf>

1 INNLEDNING

1.1 BAKGRUNN

Prosjektet «Opplevelser for Alle» (OPA) er et prosjekt som ble utviklet i forbindelse med Norges Forskningsråds Idelab: «Fremtidens reiseliv, bærekraftig og lønnsomt». Prosjektet har vært ledet av Nordlandsforskning, med samarbeidspartnere fra Universitetet i Sør-Øst-Norge, Agder fylkeskommune samt bedriftsnettverket USUS AS. Interesseorganisasjonene FFO Nordland, FFO Agder samt SAFO Nord og SAFO Agder, og bedriftene Skien Fritidspark og Lofotr Vikingmuseum har også inngått som partnere prosjektet. I tillegg har prosjektet innhentet kompetanse fra Norsk Turistutvikling AS og Norce (tidl. Agderforskning).

Prosjektets målsetting har vært å utvikle kunnskap om hvordan norsk reiseliv kan utvikle tilrettelagte opplevelsesprodukter for personer med midlertidig eller varig nedsatt funksjonsevne. Ved å tilrettelegge og utvikle reiselivet slik at enda flere kan ta del i det som norsk reiseliv byr på av opplevelser og aktiviteter, vil vi tilrettelegge for et mer bærekraftig og mer lønnsomt reiseliv.

Som en del av hovedprosjektet ble det besluttet å gjennomføre tre piloter, som hver skulle teste ut følgende: 1) Digital formidling av reisemålet med relevant informasjon for besøkende med ekstrabehov, 2) innovative design for tilrettelagte naturbaserte opplevelsesprodukter og 3) Innovative design for tilrettelagte kulturbaserte opplevelser. På grunn av corona-pandemien ble det ikke mulig å gjennomføre pilot nr.2 i prosjektperioden.

Denne rapporten handler om piloten knyttet til tilrettelagte kulturbaserte opplevelser, og beskriver metode, mål og resultat av arbeidet. Piloten er gjennomført på Agder med utgangspunkt i Ny-Hellesund kulturmiljø.

1.2 MÅL

Pilotens målsetning har vært å:

- Kartlegge og utvikle kunnskap om barrierer i kundereisen for besøkende med ulik funksjonsevne. Dette kan være ulike faktorer som enten hindrer dem i å reise eller som gjør at hele eller deler av reisen ikke blir en god opplevelse.
- Teste ut hvordan kulturbaserte opplevelser, som er å finne utenfor de tradisjonelle arenaene for kulturformidling, kan gjøres tilgjengelig for personer med nedsatt funksjonsnivå ved hjelp av nye digitale løsninger og innovativt design.
- Øke kunnskapen hos både fylkeskommunen, kulturinstitusjoner og tilbydere av opplevelser om hvordan en opplevelse kan tilpasses for å nå en bredere brukergruppe. Dette er kunnskap som har stor overføringsverdi til andre prosjekter. Fylkeskommunen vil bruke erfaringene til å optimalisere eget design for skilt og formidling.

1.3 DELTAKERE I PROSJEKTET

Pilotprosjektet har vært gjennomført som et samarbeid mellom Agder fylkeskommune, USUS AS og Norce. Brukerrepresentanter fra lokallag av FFO og SAFO, har medvirket og har med sin erfaringsbaserte kunnskap og gitt nyttige innspill underveis i prosjektet.

En rekke aktører og samarbeidspartnere i Ny-Hellesund har spilt en viktig rolle i gjennomføringen av prosjektet. Olav Grendstad, fra Undervannsskjær Teater har hatt en nøkkelrolle i arbeidet med å samle inn og bearbeide lyder og historier, men også andre involverte i Ny-Hellesund har vist stor vilje til å delta og til å utvikle sine produkter slik at de i større grad er tilpasset besøkende med et nedsatt funksjonsnivå.

Følgende personer har deltatt fra Norce, USUS; SKMU og Agder fylkeskommune:

- Bodil Tveitan, USUS
- Synnøve Elisabeth Aabrekk, USUS
- Simen Lian, USUS
- Karl Olav Segrov Mortensen, Sørlandets Kunstmuseum
- Kirsti Mathiesen Hjemdahl, Norce
- Daniel Nordgård, UiA / Norce
- Kåre Kristiansen, Agder fylkeskommune
- Hege Kristin Martinsen, Agder fylkeskommune

Brukerrepresentanter fra FFO og SAFO:

- Astrid Svendsen, FFO
- Charlotte Wesenberg, FFO
- Anders Haslestad, SAFO

Representanter fra Ny-Hellesund og andre bidragsytere:

- Olav Grendstad, Skolehuset Ny-Hellesund / Undervannsskjær Teater
- Sigtor Kjetså, lydtekniker
- Tormod Christiansen, Forsvarshistorisk forening
- Hanne Bentsen, Verftet
- Julianne Karlsen Risan, Høllen båtruter AS
- Berit Lie, Det Kgl Privilegerede Gjestgiveriet
- Kjetil Tveit, Det Kgl Privilegerede Gjestgiveriet
- Vidar Borø, Ny-Hellesund vel
- Peder Johan Pedersen, lokal kjentmann Ny-Hellesund
- Jostein Andreassen, lokalhistoriker
- Andre lokale historiefortellere fra Ny-Hellesund
- Arnfinn Øynes, SSR Reklamebyrå
- Øyvind Berg, Textetcetera

1.4 UTHAVNEN NY-HELLESUND SOM LOKASJON FOR PILOT

Agder fylkeskommune (tidligere Aust-Agder fylkeskommune og Vest-Agder fylkeskommune) har siden 2016 arbeidet aktivt for løfte frem de sørlandske uthavnene gjennom prosjektet *Uthavner i verdensklasse*³. Sammen med kommunene og regionale institusjoner, har Agder fylkeskommune arbeidet for å bevare det sårbare kulturlandskapet og samtidig tilrettelegge for at uthavnene skal kunne oppleves av flere. Det var derfor naturlig å ta utgangspunkt i en uthavn, når vi skulle gjennomføre en pilot i prosjektet «Opplevelser for alle».

Når Ny-Hellesund ble valgt i «konkurranse» med de øvrige uthavnene, var det ut fra en helhetsvurdering der vi så på blant annet infrastruktur, eksisterende tilbud til besøkende og motivasjon hos lokalbefolkning og næringsaktører. Etter vår vurdering har Ny-Hellesund et stort potensial for opplevelser og formidling av kysthistorie.

2 UTHAVNEN NY HELLESUND – KORT HISTORIKK

Langs kysten av Agder finner man flere gamle uthavner og disse utgjør et særegent kulturmiljø av nasjonal og internasjonal betydning. Strekningen mellom Nordsjøen og Østersjøen var en av de viktigste handelsrutene i Nord- Europa og seilskutene som passerte langs kysten av Agder hadde behov for trygge havner hvor de kunne søke ly, reparere skader og får nye forsyninger. Skutene kunne ligge i ro i flere dager eller uker i påvente av riktige vindforhold, og det var derfor en tett kontakt mellom befolkningen i uthavnene og europeiske sjømenn.

Dette dannet et viktig næringsgrunnlag for befolkningen langs kysten og etter hvert vokste det frem funksjoner som losstasjon, tollvesen, reparasjonsverft, gjestgiveri og butikk i uthavnene. Mot slutten av 1800-tallet tok imidlertid dampskipene over størsteparten av skipstrafikken og uthavnenes posisjon ble svekket og gradvis fraflyttet. I dag er uthavnene godt bevarte kulturmiljø og historiske spor, men de er sårbare for endringer og ytre påkjenninger.

Det godt bevarte kulturmiljøet i Ny-Hellesund, utenfor Søgne, sør for Kristiansand, er typisk for uthavnene langs sørlandskysten mellom 1650 og 1880. Uthavna er en øygruppe med bebyggelse på tre øyer. På 1700- og 1800-tallet var Ny-Hellesund en av de viktigste uthavnene på Agder, og var hyppig besøkt av seilskuter som gikk i trafikk mellom Østersjøen og Nordsjøen.

I 2016 ble den verneverdige bebyggelsen og kulturlandskapet fredet gjennom Kulturminneloven⁴⁵. Det opprinnelige bygningsmiljøet er i svært god stand, og vernet omfatter 103 bygninger, c.a. 301 dekar landareal og 169 dekar sjøareal, totalt 470 dekar. Landskapet i Ny-Hellesund er særegent, med knauser, berg og kystlynghei og en stor del av Ny-Hellesund inngår i Oksøy-Ryvingen landskapsvernområde⁶.

³ <http://kystreise.no/detaljer/5100/Historiske-uthavner-i-verdensklasse/>

⁴ <https://www.regjeringen.no/no/aktuelt/ny-hellesund-kulturmiljo-er-fredet/id2516770/>

⁵ <https://lovdata.no/dokument/LF/forskrift/2016-10-21-1225>

⁶ <http://www.nasjonalparkstyre.no/Oksoy-Ryvingen/Verneomradene1/Oksoy-Ryvingen-landskapsvernomrade/>

Et besøk til Ny-Hellesund kan være en stor opplevelse, både for regionens befolkning og for tilreisende. Dessverre er både informasjon og tilrettelegging for personer med nedsatt funksjonsnivå svært begrenset. Spesielt kan det være krevende for mennesker med forflytningsvansker å besøke øygruppen, da Ny-Hellesund har en svært variert topografi med mange knauser og bratte berg. Videre er det gamle kulturmiljøet preget av natursteinsbrygger og gamle bygninger, som naturlig nok, er oppført uten tanke på universell utforming. Det er likevel gjort enkelte tiltak og tilpasninger for å øke tilgjengeligheten. For eksempel er det laget en fin grusvei til kystfortet på Helgøya slik at dette området er lettere tilgjengelig. Likevel er stigningsforholdet slik at det vil være vanskelig å komme opp med for eksempel rullestol uten assistanse eller elektrifisert hjelpemiddel.

På Kapelløya er det laget en tilrettelagt sti med broer over fjellkløfter m.m. Denne stien har gjort fremkommeligheten bedre for mange, men den kan likevel ikke beskrives som universelt utformet.

Til tross for mange utfordringer, har vi hatt et ønske om å utforske de muligheter som finnes. Ny-Hellesund er et sted hvor sansene skjerpes, og opplevelsen av stedet består som regel av sammensatte sanseinntrykk som;

- *synet* av et åpent kystlandskap og et gammelt trehusmiljø
- *lukten* av tang og saltvann
- *følelsen* av bølgeskulp, gyngende båt og vind i ansiktet
- *lyden* av hav, motordur fra båter, knirk i gamle hus og fortellinger fra gamle dager

2.1 AVGRENSNING

Internasjonal forskning (Richards, 2010; Small, Darcy, & Packer, 2012) viser i likhet med erfaringer fra prosjektet «Opplevelser for Alle», at reiselivet i liten grad tilrettelegger for svaksynte og blinde. I intervjuer i prosjektet fremkom det at mange med synsnedsettelse ønsker å kunne delta på og kjøpe flere tilrettelagte opplevelsesprodukter, ikke minst i nærområdet.

Vi ønsket derfor å se nærmere på hvordan vi kan tilrettelegge for gode opplevelser for svaksynte i Ny-Hellesund, gjennom å sette søkelys på, og forsterke andre sanseinntrykk, som hørsel og berøringssans.

Prosjektet «Opplevelser for Alle» omfavner et bredt spekter av funksjonsnedsettelse, men i denne piloten har vi, som nevnt, valgt å fokusere spesielt på tilrettelegging for personer med synsnedsettelse. Avgrensningen kan begrunnes ut fra følgende hensyn:

- Ny-Hellesund har en krevende topografi, og stedet egner seg bedre til å teste ut tiltak rettet mot mennesker med synsnedsettelse fremfor eksempelvis bevegelsesnedsettelse.
- Vi har underveis i prosessen hatt med oss tre brukerrepresentanter som alle har bidratt med sin erfaring og gode innspill. To av disse brukerrepresentantene har synsnedsettelse, og deres innspill har gitt oss viktig innsikt i og kunnskap om

hvordan en opplevelse kan tilpasses personer med synsnedsettelse. Det ble derfor naturlig for oss å ta utgangspunkt i dette videre.

- Vi hadde et ønske om å gjøre en pilot som innebar å utforske nye digitale løsninger. Mange svaksynte har, etter vår erfaring, stor digital kompetanse og bruker digitale hjelpemidler i hverdagen. Vi ville utforske hvordan innovative digitale løsninger kan brukes, ikke bare som praktisk hjelp, men også til å gi en god besøksopplevelse.
- Tidsperspektiv og økonomisk ramme har videre satt rammer for piloten.

Selv om piloten primært har handlet om tilrettelegging for mennesker med synsnedsettelse, har vi etterstrebet å også vurdere hvorvidt ulike tiltak kan være verdifulle også for mennesker med andre funksjonsnedsettelse. Brukerrepresentantene har her vært gode på å formidle utfordringer og behov også for andre brukergrupper enn de selv representerer.

3 INNLEDENDE MØTE OG TEST AV EKSISTERENDE OPPLEVELSER I NY-HELLESUND

Pilotprosjektet startet med en åpen tilnærming. Det ble holdt et innledende møte på fylkeshuset i Kristiansand 31. januar, 2019. Hensikten med møtet var å presentere prosjektet og aktørene for brukerrepresentantene, og undersøke deres interesse for å være med videre.

Den 21. mai, 2019 ble det arrangert en heldags befaring i Ny-Hellesund. Formålet med workshopen var å finne kritiske punkter i tilbudet av kulturelle opplevelser i Ny-Hellesund og komme forslag til løsninger (digitale og fysiske).

Under befaringen fikk brukerrepresentantene være med på en befaring i Ny-Hellesund og fikk teste eksisterende tilbud og kjerneprodukter. Dette ble gjort ved at tilbyderne av opplevelsesprodukter og / eller tjenester fortalte litt om sine tilbud og gav eksempler på de opplevelser som tilbys. Etterpå ble produktet / tjenesten diskutert, og det ble spesielt lagt vekt på hvilke barrierer som finnes når det gjelder funksjonsnedsettelse og hva som skal til for at produktet blir bedre tilpasset for personer med ulike funksjonsnedsettelse.

Produkter som ble presentert var:

- Øyhopping med M/B Høllen ved Høllen båtruter
- Seminar og overnatting ved Verftet
- Bepising og underholdning ved Det Kgl. Privilegerte Gjestgiveriet
- Teater i skolehuset ved Undervannsskjær teater
- Kyststien på Kapelløya med bl.a. den nedbrente los hytta og kunstinstallasjonen *innadvendt stranding*
- Tur til krigsfortet på Helgøya med guiding i bunkersene, og orientering om Hellevardene

Tilbakemeldinger som ble gitt underveis i workshopen og i etterkant dannet grunnlag for den videre utviklingen av piloten. Tilbakemeldingene kan oppsummeres i følgende punkter:

1. Informasjon tilgjengelig på nett var av sporadisk karakter og utformingen var ikke tilpasset besøkende med nedsatt funksjonsevne. Videre manglet beskrivelsene av de ulike tilbud, tjenester og opplevelser informasjon om hvilket funksjonsnivå de var tilrettelagt for. For eksempel manglet turstiene tydeligere informasjon om lengde, varighet og utforming. *Det ble understreket av brukerrepresentantene at ærlig informasjon om begrensninger var helt sentral, for at den besøkende skal få gode opplevelser.*
2. Landskapet rundt Ny-Hellesund, med bebyggelse på tre ulike øyer, kan virke uoversiktlig og vanskelig å orientere seg i. Bedre løsninger for formidling av øyenes plassering, både i skjærgården og innbyrdes, vil kunne forbedre den totale opplevelsen av hvor besøkende kan bevege seg.
3. Mange aktører beskriver Ny-Hellesund med vekt på hva som er synlig. For eksempel beskrives landskapet som storslått og det brukes uttrykk som at «her kan man speide ut over horisonten». Dette kan være vanskelig å relatere seg til, dersom man selv ikke har opplevd å se et sammenlignbart kystlandskap eller kulturlandskap. Brukerrepresentantene forklarte at *andre sanser, som lukt og hørsel, er viktige for deres opplevelse av stedet.* De satte stor pris på historiene som ble fortalt og den læringen som lå i opplevelsene
4. Brukerrepresentantene gav uttrykk for at det var en fin opplevelse å bevege seg i landskapet i Ny-Hellesund. De var imidlertid åpne om at turen var noe krevende (spesielt kyststien på Kapelløya) og at *svaksynte ikke burde gå turen uten ledsager* og / eller informasjon om at stien går i et til dels bratt og krevende terreng. Stien til Kystfortet er en bred grussti som er godt egnet til svaksynte og som også er tilrettelagt for barnevogn m.m. Rullestolbrukere vil trolig ha behov for noe hjelp da stigningen er for bratt på enkelte partier.

3.1 GJENNOMFØRING AV TO DELPROSJEKT FOR EN BEDRE BESØKSOPPLEVELSE

På bakgrunn av overnevnte innspill, ble det besluttet at piloten skulle deles inn i to delprosjekt;

1. Ett delprosjekt som omhandler innsamling av lyd og historier fra stedet. Lydmaterialet skal kunne brukes både på stedet og hjemmefra, og skal gi en ekstra opplevelse for alle besøkende og interesserte.
2. Oppføring av taktilt skilt med informasjon om Ny-Hellesund. Skiltet skal inneholde et taktilt kart som skal gjøre det enklere for alle å orientere seg i kystlandskapet.

Tanken er at disse to delprosjektene skal utfylle hverandre og samlet gi en bedre besøks-opplevelse for alle. Under følger en beskrivelse av hvordan de to delprosjektene er gjennomført.

3.2 DELPROSJEKT 1: LYDEN AV NY-HELLESUND

Idéen til prosjektet oppstod i kjølvannet av den gjennomførte befaringen til Ny-Hellesund i mai 2019. Brukerrepresentantene uttrykte at de satte pris på historiefortelling og formidling ved bruk av lyd. Samtidig viste de også at de har en stor digital kunnskap og bruker hjelpemidler på smarttelefoner aktivt for å orientere seg og finne frem til informasjon. Dette gav oss idéen om å samle inn lyder og historier fra Ny-Hellesund som kan brukes på stedet, mens man beveger seg i landskapet. Dette kan forsterke opplevelsen av stedet og tilføre «noe ekstra» til besøket. Samtidig ønsket vi at opptakene også skal kunne oppleves hjemmefra, enten for å lytte på i forkant eller i

etterkant av et besøk, eller som et alternativ for de som ikke fysisk har mulighet til å besøke Ny-Hellesund.

Olav Grendstad, som er bosatt i Ny-Hellesund og driver teater fra skolehuset i Ny-Hellesund, fikk i oppdrag å samle inn lyder og historier. Han har knyttet til seg nødvendig kompetansen som lydtekniker og folk med lokalkunnskap om stedet, og i samarbeid med disse har han sørget for å samle inn historier og gjennomføre intervju.

Som en oppstart inviterte Olav Grendstad eldre mennesker som har vokst opp i Ny-Hellesund til å fortelle historier fra stedet, som for eksempel barndomsopplevelser, historier fra arbeidslivet og andre store og små hendelser. Den eneste rammen som var satt for historiene var Ny-Hellesund. Fortellerstunden fant sted på Gjestgiveriet, hvor det er gode stoler, og lang tradisjon med historiefortellinger fra den gangen det var gjestgiveri fra 1734 og utover. De som hadde annonsert at de hadde noe å fortelle begynte, så hev andre seg på etter hvert. For de fleste i den generasjonen er det å snakke inn i en mikrofon uvant og kan virke hemmende. Det ble derfor lagt vekt på være diskret og skape en trygg og avslappet setting med oppvarmende prat og med servering av kaffe, kake, frukt og drikke. Seansen varte i omtrent 2,5 time. Brukerrepresentanter fra FFO var til stede for å fortelle litt om deres perspektiv på Ny-Hellesund, slik at de som skulle fortelle kunne få inspirasjon og innspill til verdien av det de fortalte.

Resten av opptakene ble gjort sammen med to lokalkjente, lokalhistoriker Jostein Andreassen og kjentmann Peder Johan Pedersen. Sistnevnte har vokst opp i Ny-Hellesund og kjenner sin families historie fra hundre år tilbake. Den vanlige rundløypa for øyhopping og guiding ble fulgt, slik at de fleste steder av interesse ble besøkt. Fortellerne fikk beskjed om å snakke på en slik måte at historiene også skulle være relevante for mennesker som ikke kan se. Det vil si at de skulle tenke at de var på radio, og at lytteren får alle bilder gjennom fortellinga.

Lydopptakene ble gjort i tre etapper; én etappe gikk fra brygga i Høllen, med Høllebåten ut til Kapelløya, og over kyststien inn til Olavssundet; én etappe gikk på Helgøya opp til kystfortet, hvor de fulgte stien og også gikk gjennom et par bunkerser. Siste etappe gikk fra brygga på Monsøya, og opp den offentlige stien til Skolehuset, med to avstikkere (en opp til Loshytta, og en over øya til nordsida): i den siste etappen var tema for historiene småbruk og hverdagsliv, en mindre kjent del av kystkulturen.

I etterkant ble alt lydmateriale gått gjennom, delt opp i bolker. Hver lydbolk ble gitt en tittel, en kort beskrivelse og et bilde. Dette var en møysommelig prosess, med en del usikkerhet om hvordan dette vil virke i praksis. Er bolkene for korte eller for lange? Er det for mange bolker og hadde det vært mer hensiktsmessig med større grad av intervjuform fremfor fri fortelling m.m.? Mye av denne usikkerheten kan vi sikkert få svar på når appen tas i bruk, og da kan vi også gjøre endringer hvis vi mener det er behov for det.

Resultatet av lydopptaket er 105 lydfiler med historier fra Ny-Hellesund. Her formidles alt fra hverdagshistorie, til dramatiske fortellinger fra stedet og sagn fra sagatiden. Etter vår vurdering er historiene spennende, utvalget av historier er godt og opptakene er av svært god kvalitet. Det er derfor et stort potensial i dette materialet.

3.2.1 DIGITAL LØSNING TIL BRUK PÅ STEDET

For å gjøre lydfilene tilgjengelige for besøkende på stedet valgte vi å bruke en app som heter Aispot. På det aktuelle tidspunktet anså vi Aispot for å være godt egnet til behovet vi hadde, spesielt med tanke på at Appen kan sende pushmeldinger til besøkende når de beveget seg inn i geografiske soner der lydopptakene er spilt inn eller historien er knyttet til.

Aispot er en digital reiselivsassistent som USUS nylig har inngått et strategisk samarbeid med. Av denne avtalen fremgår det at Aispot skal brukes til å gjøre innhold fra hele Sørlandets turistdatabase tilgjengelig. Appen er i bruk, men er fremdeles i beta-versjon og er ikke tungt lansert i markedet. Det er derfor en forventning om at USUS skal være en «krevende» kunde og sparringspartner for Aispot i videreutviklingen av appen.

Appen er, i skrivende stund, ikke spesielt tilrettelagt for brukere med synsvansker. Vi er derfor klar over at appen foreløpig ikke vil være en fullgod løsning for den brukergruppen prosjektet primært retter seg mot. Av denne grunn ble det diskutert hvorvidt Aispot overhodet skulle brukes.

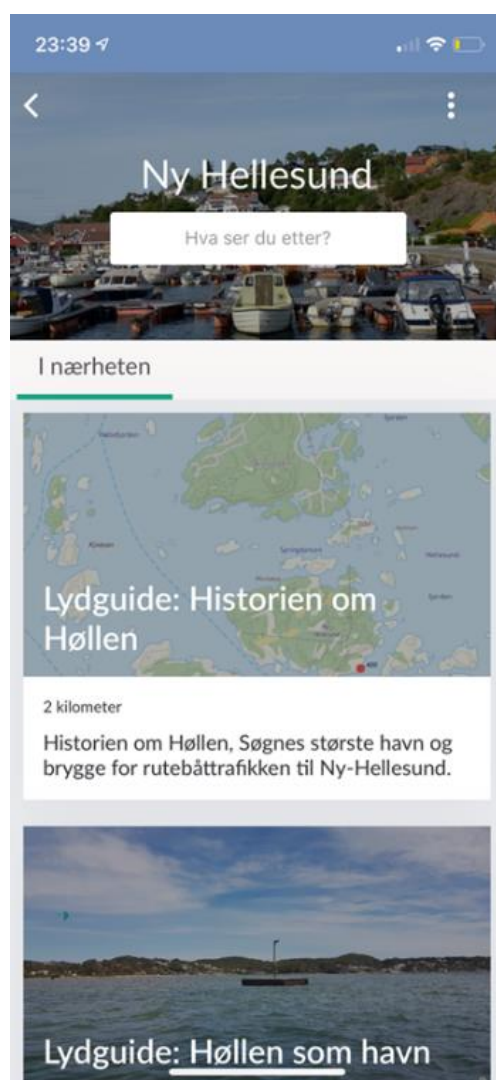
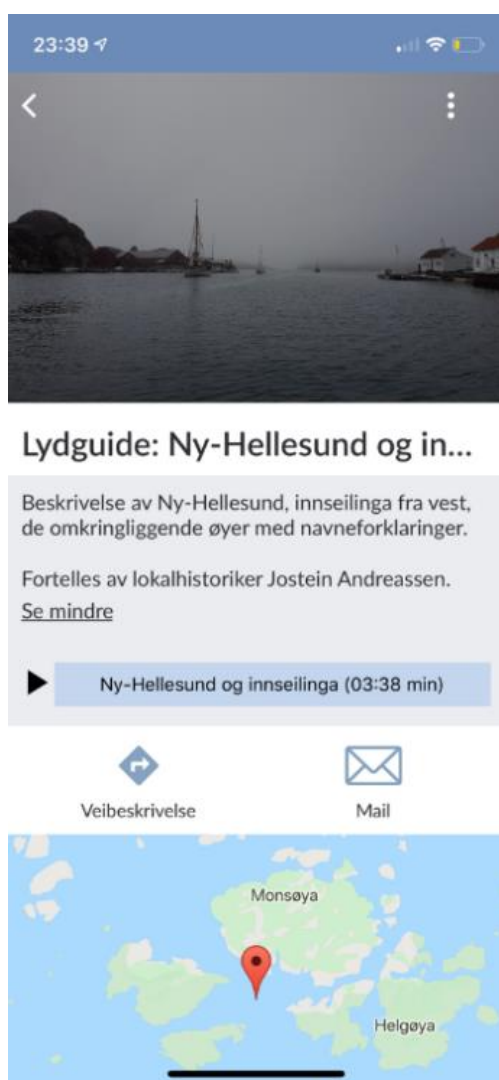
Når vi likevel valgte å bruke Aispot var det ut ifra en helhetsvurdering av følgende forhold:

- 1) Vi har en formening om at innhold som er nyttig og fint for mennesker med funksjonsnedsettelse bør finnes på samme sted som «vanlig» turistinformasjon, og ikke i spesialløsninger for egne grupper. Dette bidrar til bedre synlighet av innholdet generelt, men også at det totale innholdet blir bedre og vedlikeholdt på lik linje med annen informasjon. I tillegg får nå alle besøkende til Ny-Hellesund, uavhengig av funksjonsevne, glede av innholdet som er laget. Aispot er en app som USUS vil bruke på hele Sørlandet, og det er derfor en fordel at besøkende ikke må forholde seg til mange forskjellige løsninger.
- 2) Aispot har sagt at de vil arbeide mer med universell utforming fremover, og forhåpentligvis vil evalueringen av dette prosjektet være nyttig i dette arbeidet. Vi vil sørge for å samle tilbakemeldinger fra våre brukerrepresentanter, slik at Aispot kan få innspill til hvordan appen kan gjøres med brukervennlig.
- 3) I praksis vil nok de fleste som har en alvorlig synsnedsettelse ikke reise til Ny-Hellesund helt alene, og som en midlertidig løsning må vi derfor akseptere at løsningen ikke dekker alle behov. Målet er likevel tydelig; vi har en forventning om at Aispot arbeider med universell utforming, slik at appen på sikt gjøres tilgjengelig for alle brukergrupper.

3.2.2 OVERFØRING AV LYDFILER OG VIDEREUTVIKLING AV APP

Når lydfilene var samlet inn og overlevert sammen med en forklarende tekst og bilde, overtok USUS stafettpinnen. Deres arbeid har vært å overføre lydmaterialer med tilhørende beskrivelser og bilder til appen. Totalt var det over 100 lydspor som alle var tilknyttet ulike geopunkter som skulle legges inn.

Underveis i dette arbeidet oppdaget USUS at appen manglet en inndeling av nivåer på oppføringene, noe som vil være nyttig når det er snakk om så mange lydspor innenfor et relativt lite geografisk område. Dette ble spilt inn til AISPOT, og i en oppgradering som kom høsten 2020 ble det lansert en løsning som gjør det mulig å definere *ett* hovedpunkt innenfor et geografisk område som de andre lydsporene kan legge seg under. Lydfilene er nå organisert slik at det sendes ut pushvarsel på 10 lydspor. Øvrige lydfiler spilles av under disse.

3.3 DELPROSJEKT 2: TAKTILT SKILT

Brukerrepresentantene beskrev landskapet i Ny-Hellesund som noe uoversiktlig og vanskelig å orientere seg i. Eksempelvis var det for dem vanskelig å forestille seg hvorvidt uthavnene ligger langt ut i havgapet eller i kort avstand fra land. På samme måte kan det være vanskelig å forstå øyenes beliggenhet i forhold til hverandre og topografien. Dette resulterte i en idé om å lage en landskapsmodell. Gjerne en som kan stå utendørs og som enten kan plasseres på fergeteiet på fastlandet eller ved

ankomst til Ny-Hellesund. Samtidig ble det klart at det ikke finnes god informasjon som er tilrettelagt for mennesker med nedsatt funksjonsevne, verken praktisk informasjon om eksisterende tilbud og deres grad av tilrettelegging eller om stedets historie og landskapets særpreget.

For å imøtekomme overnevnte behov, ble det besluttet å lage et skilt med punktskrift med informasjon om Ny-Hellesund. Videre var det ønskelig å lage en fysisk landskapsmodell hvor de besøkende kan se og / eller føle seg frem for å bli kjent med stedets topografi og øyenes plassering i forhold til hverandre og i forhold til fastlandet. Vi vurderte ulike løsninger, og hadde eksempelvis veldig lyst til å lage en modell i støpejern. Dette er imidlertid en svært kostbar løsning som vi ikke kunne finansiere gjennom dette prosjektet. Etter å ha vurdert ulike løsninger, falt valget på å lage et taktilt skilt med et taktilt kart i skiltplaten. Kartet skal kunne gi en forståelse av landskapet i Ny-Hellesund og interessepunkter som kyststien og verftet m.m. vil være markert.

Oppføringen av skilt i Ny-Hellesund avdekket noen av utfordringene som finnes på steder med ulike forvaltningsnivå, og kryssende interesser. I utgangspunktet ønsket fylkeskommunen og Søgne kommune å oppføre to informasjonstavler og fire mindre skilt langs kyststien på Kapelløya. Dette ville gjort formidlingen enda bedre fra et brukerperspektiv.

Oppføring av skiltene er imidlertid avhengig av tillatelser fra både statsforvalter (tidl. fylkesmann) og fylkeskommune. De planlagte skiltene langs kyststien og i Olavssundet ligger innenfor Oksøy - Ryvingen landskapsvernområde som forvaltes av Fylkesmannen i Agder, mens skiltet ved Verftet ligger innenfor det freda kulturmiljøet i Ny-Hellesund, som forvaltes av fylkeskommunen. Forslaget strandet fordi Fylkesmannen ikke gav tillatelse til å oppføre skilt innenfor landskapsvernområdet. Vi valgte derfor å arbeide videre kun med informasjonstavlen ved Verftet. Oppføringen krever en dispensasjon fra fredningen, men det er avklart at dette kan gis så lenge skiltet plassering ikke er i konflikt med kulturminneverdier.

Ansvar for utvikling design av skilt ble gitt til SSR Reklamebyrå v/ Arnfinn Øynes, mens Øyvind Berg har hatt ansvar for tekstutforming. Skiltstativ er designet av Henriksen snekkeri i Arendal. Design av både skiltplate og skiltstativ har tatt utgangspunkt i eksisterende designmanual utviklet for uthavnene, men det er gjort noen tilpasninger for å sikre best mulig lesbarhet.

For å diskutere både utforming av skilt, tekstinnhold og plassering av skilt dro vi til Ny-Hellesund. Arnfinn Øines og Øyvind Berg presenterte hva som er gjort så langt. Arnfinn Øines hadde med to ulike skilt som brukerrepresentantene kunne kjenne på og dannet utgangspunkt for diskusjon. Det ene var en skilttavle av samme størrelse som det planlagte skiltet. Det andre var et mindre skilt med både taktile bokstaver og punktskrift.

Følgende innspill kom frem av diskusjonen, og har vært viktige for videre arbeid med skilt:

- Punktskrift er enklere å lese enn taktile bokstaver for blinde og svaksynte. De fleste blinde kan punktskrift. Punktskrift bør samles på en del av skiltet (gjørne nederst). Alt bør være på ett skilt – ikke punktskrift på en separat skilttavle.
- Skilt med punktskrift kan ikke ha for mye informasjon og innholdet bør i hovedsak være praktisk informasjon. Annen informasjon som historiefremidling m.m. bør i legges i QR-kode e.l. Skiltet vil derfor inneholde en taktil QR-kode. Denne skal lede brukerne inn til lydsporene som ligger i Aispot. Siden punktskrift opptar en del plass ble det diskutert om for eksempel oversettelse til engelsk og / eller tysk bør droppes. I utkastet vist under er oversettelsen til begge språk med. Det var enighet om at tysk oversettelse kan sløyfes.
- Taktilt kart er positivt, men dette må ikke ha for mye informasjon.
- Størrelsen på skiltplaten er god. I dette tilfellet er skiltplaten 150 x 70 cm. En del av skiltplaten formidler informasjon om Ny-Hellesund, mens en annen del formidler informasjon om Verftet.
- Skiltstativet er skråstilt for å kunne leses bedre av brukere av punktskrift. Stativet er også tilpasset rullestolbrukere. Dette er en tilpasning av skiltstativ som vanligvis brukes for uthavnene. Brukerrepresentantene gav uttrykk for at skråstilt plate er positivt med tanke på å lese punktskrift og tolke kart.
- Det må sikres god kontrast. Sorte bokstaver på lys bakgrunn. Kun overskriften har en annen bakgrunnsfarge.
- Skiltet skal plasseres i nærheten av der rutebåten kommer inn. Tre mulige plasseringer er undersøkt.

Det finnes mange ulike taktile skilt fra før, slik at skiltet er i seg selv ikke nyskapende. Likevel bidrar skiltet, sammen med lydmaterialiet, til å gi bedre informasjon og en mer helhetlig brukeropplevelse. Illustrasjonen under viser forslag til skiltstativ og skiltplate. Endelig produkt vil avvike noe fra dette forslaget.

På befaring i Ny-Hellesund i januar 2020 for å diskutere utforming og plassering av skilt.

4 FØLGEFORSKNING

Arbeidet med piloten har blitt fulgt av to forskere fra Norce (tidligere Agderforskning). Kirsti Mathisen Hjemdahl hadde denne rollen i prosjektets først fase, men da hun i 2019 gikk over i en annen stilling overtok Daniel Nordgård hennes rolle i prosjektet. De to har utfyllende kompetanser som har vært viktige i forskjellige faser av prosjektet. Hjemdahl har jobbet som seniorforsker og professor innen kulturnæringene, destinasjonsutvikling og turisme. Nordgård er på den annen side førsteamanuensis i musikk, digitalisering og musikkindustri, og han kom inn i prosjektet i en tid da vi hadde besluttet å la piloten i stor grad handle om å bruke lyd til å forsterke opplevelsen av Ny-Hellesund.

Innsatsen fra begge forskere har vært knyttet til å delta i prosessene og bidra til måloppnåelse i prosjektet. Dette har blant annet innebefattet å være med på møter, befaring og korrespondanse på e-post. Forskerne har blitt brukt til å trekke inn relevant og oppdatert kunnskap knyttet til tematikk og problemstillinger, for eksempel i forhold til digital formidling, juridiske forhold og digital adferd blant publikum. Begge forskerne har også vært involvert i et større NFR-finansiert prosjekt (Högberg et.al. 2020⁷) hvor nettopp digital formidling gjennom lokasjonsbaserte tjenester har vært sentralt. Denne kompetansen har vært viktig i forbindelse med prosjektet, særlig fordi det er noen

⁷ Högberg, J., Wästlund, E., Aas, T. H., Hjemdahl, K., & Nordgård, D. (2020). Herding the Hordes: Using Location-Based Services and Mobile Messaging to Affect Visitor Behavior. *Journal of Hospitality & Tourism Research*. Sage Journals

problemstillinger som dukker opp i begge prosjekter og som synes mer generelle og knyttet til digital formidling, fremfor case og destinasjon.

Både prosjektet og forskerne håper og forventer at erfaring og data fra dette prosjektet kan bidra til publisert forskning i fremtiden.

5 RESULTAT OG EVALUERING:

Det var planlagt en testtur til Ny-Hellesund sammen med brukerrepresentantene og alle involverte høsten 2020. Tanken var at vi skulle gå omtrent samme løype som vi gjorde på vår første tur til Ny-Hellesund våren 2019. Ved å lytte på innholdet i Aispot og befare skiltet, skulle vi evaluere hva prosjektet har gitt av merverdi for besøkende til stedet (spesielt besøkende med nedsatt syn) og hva som eventuelt kan forbedres. På grunn av koronapandemien har ikke dette latt seg gjennomføre i løpet av prosjektperioden, men vi håper vi kan gjennomføre en slik tur våren 2021.

Våre foreløpige funn og evaluering av prosjektet er derfor basert på følgende:

1. Tilbakemeldinger fra brukerrepresentantene etter at de har testet appen og hørt igjennom lydfilene. Dette ble gjennomført i Kristiansand og ikke fra Ny-Hellesund.
2. Våre erfaringer og refleksjoner underveis i arbeidet og etter gjennomført prosjekt.

TILBAKEMELDING FRA BRUKERREPRESENTANTENE

To av brukerrepresentantene ble invitert til å høre teste appens funksjonalitet og lytte på lydsporene. Testen ble gjennomført i Kristiansand, ca. 15 km i luftlinje fra Høllen og Ny-Hellesund, hvor lydfilene er gps-lokalisert.

Testen ble gjennomført av 2 representanter. De har begge synsnedssettelse, og er avhengige av skjermleser med tale. Skjermleser med syntetisk tale fungerer slik at den leser det som står med skrift i skjermbildet. Når den leser ikoner / valg som brukeren vil velge, tapper eller sveiper bruker i skjermen.

Testen ble gjennomført ved at de fikk oppgitt navnet på appen (Aispot), og at de deretter skulle finne fram til lydfilene fra Ny-Hellesund. De fikk litt hjelp til å finne stedet Høllen, som er det stedsnavnet filene ligger under.

Under følger deres tilbakemeldinger:

- Det bør stå kort hva slags app Aispot er når en finner den i Google Play o.l. slik at en vet at en har funnet riktig app.

- Ved registrering av bruker er det et problem at årstallet i fødselsdato kommer først, og ikke dag og måned først. Skjermleseren klarer ikke lese dette.
- Ved hver lydfil sto det oppført et antall meter og kilometer og det er usikkert hva det er til.
- Når man går inn i appen er det vanskelig å finne de riktige filene. Det står at man skal endre by, men Høllen er ingen by. Høllen kommer heller ikke fram som stedsvalg før en skriver Høllen + mellomrom.
- Når en skal velge lydfil, er det veldig vanskelig å klikke seg inn, fordi knappen som en må klikke på bare har symbol og ikke tekst. Den digitale taleassistenten kan bare lese tekst på aktuelle valg i skjermbildet. Symboler kan ikke leses. Samme problem når en skal klikke seg ut igjen. Det at ikoner/valg må stå med tekst skal ifølge testerne bli lovpålagt standard fra 01.01.2021.
- Lydfiler som tilhører samme nummerrekke / gps-punkt bør kunne komme fortløpende etter hverandre, uten å klikke seg ut og inn mellom hver lydfil.
- Beskrivelsen av lydfilene og innholdet fungerte bra, og brukerne var ellers meget fornøyde med dette prosjektet. De er veldig klare til å teste appen ut i Ny-Hellesund med pushvarsel snarlig.

EVALUERING BASERT PÅ VÅRE ERFARINGER SÅ LANGT

Ny-Hellesund er et sted med en særegen natur, en spennende historie og en rik kulturarv. Dessverre er ikke stedet spesielt godt tilrettelagt for mennesker med ulike funksjonsnedsettelse. Det er også begrensninger for hvilke tiltak som kan gjøres på stedet. Vi ville likevel teste ut hva som skal til for å gjøre uthavna mer tilgjengelig og hvordan vi kan forsterke opplevelsen gjennom å forsterke sanseintrykkene. Siden vi primært har hatt fokus på synsnedsettelse i denne piloten har vi fokusert mye på lyd som en del av en opplevelse.

Gjennom de to tiltakene (taktilt skilt og lyden av Ny-Hellesund) har vi forsøkt å tilføre noe nytt til et besøk i Ny-Hellesund. Dette er noe som vil komme mange besøkende til gode, men som spesielt kan være viktig for mennesker med nedsatt syn. Under har vi trukket frem tre hovedfunn, som vi mener er viktige resultater av prosjektet.

Ut over det åpenbare målet med prosjektet, som har vært å gi en bedre reiseopplevelse for mennesker med nedsatt funksjonsevne, ser vi at prosjektet har gitt noen flere positive effekter. Disse er oppsummert under:

1. *Digital innovasjon kan åpne opp for en sterkere kulturopplevelse for mennesker med nedsatt syn*

Mange synshemmede har god teknisk kompetanse, og benytter smartteknologiske hjelpemidler til å løse praktiske utfordringer på reise. For eksempel kan en smarttelefon hjelpe dem med å få lest opp tekst fra en nettside eller «synstolket omgivelsene». Digitale løsninger kan imidlertid brukes også til å gjøre en opplevelse mer spennende og interessant. Dette er til en viss grad

teste ut tidligere, men det er et stort potensial for videre utvikling. Gjennom Delprosjekt 1, «Lyden av Ny-Hellesund», har vi teste ut hvordan lyder og fortellinger fra stedet kan gi en ny dimensjon til opplevelsen av stedet. Lydfilene kan også oppleves hjemmefra - før eller etter et besøk, eller i stedet for et fysisk besøk.

Etter vår vurdering er det innsamlede materialet av god kvalitet. Historiene er interessante, humoristiske og fortalt med et levende språk. Lydkvaliteten er god og det er gjort et godt utvalg av klipp. Potensialet er derfor stort for at dette kan være til glede for mange. Spesielt kan lydsporene være til glede for synshemmede fordi det kan bidra til å kompensere for svekket syn, som ellers er en viktig sans i opplevelsen av landskap og kulturmiljø.

2. *Digital innovasjon gjør kultur tilgjengelig på nye steder og for nye grupper*

Når koronapandemien rammet Norge våren 2020 måtte mange kulturinstitusjoner og aktører innen opplevelsesnæringen holde stengt. Samtidig trakk folk ut i parker og i naturen. Ny digital teknologi gir folk en mulighet til å oppleve kultur, utenfor kulturinstitusjonenes åpningstider og på nye steder. Dette gir mange muligheter og potensialet for å nå ut til nye brukergrupper er stort.

3. *Digital innovasjon gir nye muligheter for å samle inn, bevare og formidle immateriell kulturarv*

En positiv effekt av prosjektet, er at dette arbeidet har bidratt til å samle inn, bearbeide og tilgjengelig gjøre et stort materiale med spennende historier fra Ny-Hellesund. Mange av historiene som finnes i lyd materialet er fortalt av personer oppvokst og bosatt i Ny-Hellesund som besitter en unik førstehånds kunnskap om stedet. Dette gjør materialet særlig verdifullt, også i et kulturhistorisk perspektiv.

Å samle inn historier fra et sted er ikke noe nytt i seg selv, og dette er gjort tidligere både i bokformat og som intervju på TV og radio. Det som imidlertid er nytt her er at materialet gjøres tilgjengelig for en større gruppe og for nye grupper. Det er også nytt at materialet kan oppleves «på stedet» og på den måten bidrar til å forsterke besøksopplevelsen. Det er eksempelvis mer spennende å høre om sagnet knyttet til Olavssundet mens man passerer sundet i båt, fremfor å bare høre historien på et annet sted.

Prosjektet er begrenset til to konkrete tiltak (skilt og formidling av lyd gjennom app). Etter vår vurdering bidrar disse to tiltakene til en bedre besøksopplevelse i Ny-Hellesund for alle brukergrupper, og spesielt for mennesker med nedsatt syn. Vi håper at det vil være en lav terskel for å ta i bruk appen og lytte til materialet.

Ut over disse tiltakene er det flere ting som bør forbedres før Ny-Hellesund kan karakteriseres som godt tilrettelagt for svaksynte:

- Appen Aispot bør justeres i tråd med tilbakemeldingene fra brukerrepresentantene. USUS har videreformidlet dette og vi håper de tar tak i dette så snart som mulig.
- Informasjonen om Ny-Hellesund på nett bør forbedres, slik at besøkende med funksjonsnedsettelse kan finne informasjon om hvorvidt reisemålet er tilgjengelig for dem. Dette bør gjøres både på Visit Sørlandet og på hjemmesidene til reiselivsaktører som Verftet, MB Høllen m.m.
- Oppføring av taktile skilt bør gjøres flere steder, og som et minimum ved hvert offentlige brygge i Ny-Hellesund. Dette må gjennomføres i samarbeid med Fylkesmannen, siden en del av disse områdene ligger innenfor landskapsvernområdet.

6 FORMIDLING AV RESULTATER

Arbeidet med piloten har gitt ny kunnskap som kan være verdifull for flere å kjenne til. Vi håper arbeidet både kan bidra til mer forskning og innovasjon i reiselivsnæringen og blant tilbydere av digitale reiselivsassistenter.

Ved pilotens oppstart ble det skrevet en orienteringssak som ble behandlet av Fylkestinget på Agder. Sluttrapporten vil også legges frem som en orienteringssak. I tillegg har arbeidet være presentert for Brukerpanelet på Agder.

Prosjektet har også fått noe mediedekning gjennom et intervju i den letteste nyhetsavisen *Klar Tale*. Det har også vært skrevet en kronikk på *Forskning.no* om manglende tilrettelegging for funksjonshemmede i norsk reiseliv (Fabritius, Nordbø, Bliksvær og Solbakken), samt at det kommer en kronikk om bruken av digital innovasjon i piloten (Nordgård).

Når koronapandemien avtar, vil det bli gjennomført en ny testtur til Ny-Hellesund sammen med brukerrepresentantene. I den forbindelse vil vi invitere med representanter fra pressen, slik at resultatene fra pilotprosjektet får ytterligere oppmerksomhet.

Alle involverte parter vil spre informasjon om resultatet av prosjektet på sine kommunikasjonsflater, og USUS vil sørge for å markedsføre AISPOT når den er klar til lansering.

REFERANSER

Richards, V., Pritchard, A., Morgan, N., (2010). Envisioning tourism and visual impairment. *Annals of Tourism Research, Volume 37*(Issue 4), 1097 -1116.

Small, J., Darcy, S., & Packer, T. (2012). The embodied tourist experiences of people with vision impairment: Management implications beyond the visual gaze. *Tourism Management, 33*(4), 941-950.